

MỸ ĐIỀU CHỈNH CHÍNH SÁCH ĐỐI NGOẠI VỚI KHU VỰC CHÂU Á - THÁI BÌNH DƯƠNG

■ NGUYỄN NHÂM - LÊ THÀNH

Sau khi lên nắm quyền, Tổng thống Ô-ba-ma đã có nhiều cố gắng trong việc kiến tạo một nước Mỹ tiếp tục hùng mạnh và khôn ngoan hơn. Tuy nhiên, sau hơn một năm cầm quyền, Đảng Cộng hoà đã kịch liệt phê phán chính sách đối ngoại của Chính quyền Ô-ba-ma, nhất là tại khu vực châu Á - Thái Bình Dương (CATBD). Đây cũng là một trong những nguyên nhân khiến cho chính quyền Mỹ phải quan tâm hơn đến việc điều chỉnh chính sách đối với khu vực CATBD. Tác giả bài viết xin nêu vấn đề: Mỹ điều chỉnh chính sách đối ngoại với khu vực CATBD với các nội dung chủ yếu sau:

1. Tham vọng sớm chấm dứt cuộc chiến ở Áp-ga-ni-xtan

Ngày 1/12/2009, Tổng thống Ô-ba-ma công bố chiến lược mới tại Áp-ga-ni-xtan nhằm triệt phá lực lượng Ta-li-ban và An Kê-đa trong vòng 18 tháng. Trong đó nổi lên 3 vấn đề: 1) Cam kết triển khai thêm 30.000 quân cho chiến trường Áp-ga-ni-xtan, nâng tổng số binh lính Mỹ ở Áp-ga-ni-xtan lên gần 100.000 quân. Mục tiêu của Mỹ ở Áp-ga-ni-xtan nhằm truy quét An Kê-đa ở biên giới Áp-ga-ni-xtan và Pa-ki-xtan, bảo đảm an ninh tại các khu vực phía Nam và phía Đông; củng cố lực lượng an ninh và chính quyền Áp-ga-ni-xtan, từng bước chuyển giao quyền lực. 2) Hợp tác với lực lượng Ta-li-ban ôn hoà và tìm cách lôi kéo một bộ phận này về với chính quyền Cadai, cách ly thành phần Ta-li-ban cực đoan khỏi dân chúng. 3) Kêu gọi NATO tăng thêm 7.000-10.000 quân và các nước khác tăng cường

hợp tác tiêu diệt tàn quân Ta-li-ban, sớm chấm dứt cuộc chiến này.

Ngày 1/2/2010, Tổng thống Ô-ba-ma đã yêu cầu Quốc hội phê chuẩn khoản dự chi ngân sách quốc phòng tài khoá 2011 trị giá 708,2 tỷ USD, trong đó dành tới 159,3 tỷ USD chi cho sứ mệnh quân sự tại I-rắc, Áp-ga-ni-xtan và Pa-ki-xtan. Chính phủ Mỹ cũng yêu cầu chi 33 tỷ USD bổ sung cho năm tài khóa 2010 để phục vụ cho việc tăng cường các chiến dịch quân sự và tình báo tại Áp-ga-ni-xtan, Pa-ki-xtan và rút lực lượng Mỹ tại I-rắc. Báo cáo quốc phòng 2010 (QDR-2010) của Mỹ khẳng định, một trong những mục tiêu ưu tiên hàng đầu của Mỹ vẫn là giành thắng lợi trên các chiến trường I-rắc, Áp-ga-ni-xtan và trong cuộc chiến chống khủng bố.

Tuy nhiên, trên thực tế thời gian qua cho thấy chiến lược mới của Mỹ ở Áp-ga-ni-xtan vẫn chưa đưa lại hiệu quả, thậm chí mối quan hệ giữa Mỹ và Áp-ga-ni-xtan lại nảy sinh mâu thuẫn mới được coi là "đáng lo ngại". Trong bài phát biểu trước các quan chức bầu cử Áp-ga-ni-xtan (1/4/2010), Tổng thống Cadai đã chỉ trích Liên hợp quốc và cộng đồng quốc tế "tạo ra gian lận lớn" trong cuộc bầu cử tổng thống ở nước này. Tiếp đó, ngày 4/4/2010, Tổng thống Áp-ga-ni-xtan Hamit Cadai lại gặp Tư lệnh các lực lượng Mỹ tại nước này, Tướng Xtanli MácCraixtan và thủ lĩnh các bộ tộc ở miền Nam tại thành phố Candaha trong bối cảnh đang có sự căng thẳng. Đây là thành phố nằm sâu trong căn cứ địa của lực lượng nổi dậy Ta-li-ban, nơi

phần lớn trong số 30.000 quân mà Tổng thống Ô-ba-ma cam kết tăng viện tới Áp-ga-ni-xtan đang được triển khai. Mâu thuẫn chắc sẽ không giảm đi do Mỹ đang chuẩn bị cho cuộc tiến công lớn vào khu vực Candaha và chủ trương đàm phán với phái ôn hoà trong lực lượng Ta-li-ban của chính quyền của ông Cadai. Điều đó cho thấy, thời hạn cho cuộc chiến đang tới gần, nhưng chiến thắng thì vẫn đang còn ở phía trước. Liệu Mỹ có lặp lại chính sách "thay mầu da cho xác chết" mà họ đã áp dụng cách đây hơn 40 năm ở Việt Nam?

2. Tăng cường ảnh hưởng kinh tế và quân sự đối với CATBD

Ngày 21/1/2010, Uỷ ban Đối ngoại Thượng viện Mỹ đã tiến hành phiên điều trần về những nguyên tắc cơ bản trong chính sách can dự của Mỹ đối với khu vực CATBD, khẳng định tương lai của khu vực gắn chặt với lợi ích của Mỹ và Mỹ là một phần không thể thiếu trong giải quyết các thách thức và nắm bắt các cơ hội trong thế kỷ XXI. Mỹ sẽ tiếp tục mở rộng và đẩy sâu can dự chiến lược dựa trên 5 nguyên tắc cơ bản: 1) Thành lập hệ thống đồng minh và các mối quan hệ đối tác song phương của Mỹ; 2) Xây dựng một nghị trình chung của khu vực về an ninh và kinh tế; 3) Sự hợp tác được định hướng theo tính hiệu quả; 4) Thúc đẩy tính mềm dẻo và sáng tạo của các hợp tác đa phương; 5) Định hình cơ chế với các đối tác quan trọng trong khu vực nhằm phát huy hiệu quả hợp tác, xây dựng sự tin cậy và giảm va chạm cạnh tranh.

Mỹ khẳng định sự tham gia tích cực, gắn kết của Mỹ là yếu tố quyết định thành công của các cơ chế khu vực, không chấp nhận đứng ngoài quá trình hội nhập kinh tế và thị trường tự do đang diễn ra trong khu vực.

Chính quyền Ô-ba-ma sẽ triển khai một chiến lược thương mại rõ ràng và mạnh mẽ hơn với CATBD, tập trung nỗ lực vào việc đẩy mạnh hội nhập kinh tế Mỹ vào chuỗi sản xuất và cung ứng khu vực, chủ động đàm phán và sớm kết thúc các thỏa thuận thương mại để mở rộng thị trường cho xuất khẩu của Mỹ; đồng thời, mở thị trường Mỹ cho nhập khẩu có lợi cho nền kinh tế từ các nước khác. Tăng cường thực thi các quy định, tiêu chuẩn về thương mại, hải quan nhằm hạ thấp các rào cản thương mại và đầu tư, cải thiện tính minh bạch của thị trường, bảo vệ sở

hữu trí tuệ, tiêu chuẩn hoá lao động, môi trường, thúc đẩy các hình thái tăng trưởng kinh tế cân đối, rộng mở và bền vững hơn, tăng cường kích cầu nội địa. Thực thi chính sách tỷ giá công bằng, không hạ thấp đồng nội tệ nhằm tạo lợi thế cạnh tranh xuất khẩu bất bình đẳng. Khuyến khích và tạo điều kiện thuận lợi hơn cho các doanh nghiệp, nhất là doanh nghiệp vừa và nhỏ, đầu tư và phát triển sản xuất, kinh doanh trong khu vực. Đơn giản hóa các thủ tục, quy định xuất xứ để tạo thuận lợi cho các thỏa thuận thương mại ưu đãi. Tăng cường đầu tư vào xây dựng mới, cải thiện, nâng cấp các cơ sở hạ tầng ở khu vực như hệ thống giao thông vận tải, liên lạc, hậu cần, bến cảng... nhằm thuận lợi hóa hoạt động xuất khẩu và đầu tư thông suốt, nhanh chóng, kịp thời và hiệu quả. Đẩy mạnh tuyên truyền, quảng bá về lợi ích của xuất khẩu và thương mại đối với kinh tế Mỹ cũng như kinh tế khu vực.

Về quân sự, Mỹ chủ trương điều chỉnh, tăng cường lực lượng tới khu vực CATBD, mở rộng hợp tác quân sự và tìm kiếm đối tác mới. Hối tháng 2 năm nay Quân đội Mỹ đã tiến hành cuộc tập trận lớn nhất khu vực CATBD ở Thái Lan. Đây là cuộc tập trận có sự tham gia của quân đội Thái Lan, Nhật Bản, Indonesia, Singapore và Hàn Quốc. Tại buổi lễ mở màn cuộc tập trận, Đại sứ Mỹ Eric G. John phát biểu, cuộc tập trận mang tên "Cobra Gold" (Hổ mang vàng) đã bước sang năm thứ 29 và nó đã trở thành "sự kiện trình diễn quân sự đa quốc gia". "Mỹ tiếp tục xem cuộc tập trận này là một biểu tượng quan trọng cho cam kết của quân đội Mỹ về việc duy trì hòa bình và an ninh ở khu vực châu Á".

3. Tiếp tục tăng cường củng cố quan hệ với các nước đồng minh chủ chốt tại khu vực

Kể từ khi Ô-ba-ma lên cầm quyền đến nay, quan hệ đồng minh Mỹ - Nhật được thúc đẩy mạnh. Từ ngày 13-15/11/2009 Tổng thống Mỹ Ba-rắc Ô-ba-ma đã có chuyến thăm chính thức tới Nhật Bản. Trong cuộc hội đàm cấp cao, hai bên đã nhất trí: cam kết phát triển và làm sâu sắc thêm quan hệ đồng minh Nhật - Mỹ; khẳng định quan hệ giữa hai nước là nền tảng đảm bảo hòa bình và ổn định khu vực CATBD; khẳng định nhanh chóng thống nhất về vấn đề di chuyển căn cứ không quân Phu-ten-ma. Trong QDR-2010, Mỹ xác định tăng cường

củng cố quan hệ đồng minh, xây dựng quan hệ đối tác chiến lược mới ở những khu vực trọng điểm, theo đó Bộ Quốc phòng Mỹ đang hợp tác chặt chẽ với đồng minh chiến lược Nhật Bản và Hàn Quốc nhằm triển khai các kế hoạch đã được thống nhất; chia sẻ tầm nhìn tiến tới xây dựng liên minh song phương, khu vực và trên phạm vi toàn cầu; tập hợp lực lượng; cấu trúc lại vai trò và khả năng hợp tác đồng minh trong lĩnh vực an ninh; tăng cường khả năng ngăn chặn và tác chiến.

Trong chuyến thăm Hàn Quốc của Tổng thống Ô-ba-ma (12/2009), hai bên đã thảo luận về các biện pháp thúc đẩy quan hệ song phương. Mỹ cam kết bảo đảm an ninh cho Hàn Quốc trước các mối đe dọa từ phía Triều Tiên; tăng cường phối hợp với Hàn Quốc trong đàm phán 6 bên về vấn đề hạt nhân của Triều Tiên; khuyến khích Hàn Quốc tham gia đối thoại an ninh “Mỹ – Nhật – Hàn”; thúc đẩy việc phê chuẩn Hiệp định Thương mại tự do song phương; giúp Hàn Quốc tăng cường khả năng quân sự nhằm chuyển giao quyền kiểm soát tác chiến thời chiến cho Hàn Quốc vào năm 2012; tăng cường hợp tác trong các lĩnh vực an ninh phi truyền thống, nhân đạo, thiên tai, chống phổ biến vũ khí giết người hàng loạt...

Với việc tăng cường củng cố quan hệ với 2 nước đồng minh chủ chốt tại khu vực, Mỹ hy vọng sẽ tạo ra cơ sở cho tiềm lực và sức mạnh của Mỹ trong cuộc cạnh tranh quyền lực với các nước mới nổi như Trung Quốc và Ấn Độ trong tương lai gần. Cho đến nay mặc dù cả 2 nước Nhật, Hàn đều coi Mỹ là đồng minh số một; tuy nhiên, với tiềm lực và vị thế của mình cả 2 nước đều có tham vọng vươn lên ngày càng tỏ ra muốn có tiếng nói độc lập hơn với Mỹ; nhất là Nhật Bản đang từng bước thể hiện vai trò cường quốc không chỉ về kinh tế mà còn là cường quốc cả về mặt quân sự. Do đó, trong mối quan hệ đồng minh với Mỹ thì tính chất phụ thuộc trước đây đang được thay thế bằng quan hệ tùy thuộc lẫn nhau trong tương lai gần.

4. Quan hệ Mỹ - Trung: vừa tăng cường hợp tác, vừa kiểm chế, ngăn chặn

Thực tế quan hệ Mỹ – Trung năm qua và dư luận trong nước Mỹ cho thấy, chủ trương mềm của Ô-ba-ma với Trung Quốc đã không mang lại hiệu quả như Mỹ mong muốn. Giới phân tích

và giới chức Mỹ nói chung ngày càng tỏ ra khó chịu trước những nhượng bộ và nhún nhường của Chính quyền Ô-ba-ma với Trung Quốc, vì không những không mang lại kết quả thực chất mà còn làm tổn hại đến vị thế siêu cường của Mỹ. Mặc dù ngay trong năm cầm quyền đầu tiên, chính quyền Ô-ba-ma đã luôn chú trọng đẩy mạnh can dự mềm với Trung Quốc, nâng cấp đối thoại chiến lược, trao đổi gặp gỡ, tránh né để cập đến các hồ sơ dân chủ, nhân quyền hay chỉ trích Trung Quốc thao túng đồng Nhân dân tệ (NDT), nhưng quan hệ của Mỹ với Trung Quốc hiện vẫn chỉ mang tính hình thức. Theo Mỹ, Trung Quốc ngày càng quyết đoán hơn trong các toan tính chiến lược, công khai va chạm mâu thuẫn với Mỹ.

Tuy nhiên, do Trung Quốc có vai trò quan trọng trong chính sách đối ngoại của Mỹ, trong khi Mỹ vẫn đối mặt với nhiều khó khăn lớn ở cả trong và ngoài nước, nên chính quyền Ô-ba-ma vẫn buộc phải tiếp tục tăng cường hợp tác với Trung Quốc để tranh thủ sự ủng hộ của nước này, nhưng sẽ gia tăng mặt kiểm chế, ngăn chặn Trung Quốc, nhằm buộc Trung Quốc phải chấp thuận một số nhu cầu của Mỹ.

Trung Quốc đã có những phản ứng mạnh về mặt ngoại giao trước sức ép đang tăng lên của Mỹ, đặc biệt là sau vụ Mỹ bán vũ khí cho Đài Loan và Tổng thống Ô-ba-ma tiếp Đạt Lai Lạt Ma và đòi Trung Quốc tăng giá đồng NDT. Dọa ngừng mọi tiếp xúc về quân sự và an ninh với Mỹ; Bộ Ngoại giao, Bộ Quốc phòng đều khẳng định không nhượng bộ Mỹ, coi việc bán vũ khí cho Đài Loan và tiếp Đạt Lai Lạt Ma là đi ngược lại 3 thông cáo chung và tuyên bố chung Trung – Mỹ và can thiệp vào nội bộ Trung Quốc. Giới học giả cũng khẳng định Mỹ sẽ phải trả giá đắt. Tháng 2/2010, Trung Quốc đã bán ổ ạt trái phiếu chính phủ Mỹ, nhằm trả đũa Mỹ do những căng thẳng trong quan hệ Mỹ – Trung ngày càng leo thang trên nhiều lĩnh vực. Tuy nhiên, Trung Quốc đã cho phép tàu sân bay USS Nimitz của Mỹ vào thăm Hồng Kông trước khi lên đường sang Áp-ga-ni-xtan và để ngỏ khả năng thương lượng về tỷ giá đồng NDT.

Với tham vọng và toan tính của cả hai nước Mỹ – Trung, giới phân tích quốc tế cho rằng nguy cơ “đối đầu chiến lược” và “chiến tranh mềm” giữa hai nước là khó có thể vượt qua.

5. Quan hệ Mỹ - ASEAN: mở rộng can dự trên thực tế

Sau khi Mỹ chính thức ký Hiệp ước Hợp tác và Thân thiện ở Đông Nam Á (TAC) tại Hội nghị Diễn đàn An ninh khu vực ASEAN lần thứ 16 (ARF-16) tổ chức ở Thái Lan (7/2009), khi tham dự Hội nghị Thượng đỉnh APEC và Hội nghị thượng đỉnh Mỹ - ASEAN tại Xing-ga-po (11/2009), Tổng thống Ô-ba-ma khẳng định: "Mỹ cam kết thực hiện chính sách tăng cường can dự với Đông Nam Á" thông qua các đồng minh và đối tác mới. Mỹ mong muốn cùng ASEAN thúc đẩy tiến bộ ở Mi-an-ma và thành lập nhóm nhân sĩ Mỹ - ASEAN. Ngay trong tháng 1/2010, Ngoại trưởng Mỹ Hi-la-ri Clin-تون đã có chuyến thăm các nước Pa-pua Niu Ghi-nê, Ô-xtrây-li-a, Niu-Di-lân với 5 mục tiêu: 1) Xác định tầm quan trọng của vành đai chiến lược CATBD ngăn chặn ảnh hưởng của Trung Quốc; 2) Tái khẳng định sự trở lại CATBD của Mỹ và "tạo sự tin tưởng, trấn an" ASEAN với các cam kết của Mỹ; 3) Chuẩn bị cho các chuyến công du của Tổng thống Ô-ba-ma trong năm 2010, trong đó có ASEAN; 4) củng cố và thắt chặt quan hệ đồng minh với Ô-xtrây-li-a, Niu-Di-lân; triển khai hợp tác toàn diện của Mỹ đối với các đối tác trong khu vực CATBD; 5) Thảo luận việc chuẩn bị nội dung cho cuộc gặp về Đối tác xuyên Thái Bình Dương (TPP) tổ chức vào năm 2010. Trước đó, ngày 14/12/2009, Chính quyền Ô-ba-ma đệ trình Quốc hội Mỹ phê chuẩn Kế hoạch triển khai Hiệp định TPP, một Hiệp định thương mại tự do với dự kiến có 7 quốc gia thuộc CATBD tham gia (Việt Nam, Xin-ga-po, Ô-xtrây-li-a, Niu-Di-lân, Bru-nây, Chi-lê và Pê-ru).

Trong QDR-2010, Mỹ xác định, tại Đông Nam Á, Bộ Quốc phòng Mỹ đang tăng cường thúc đẩy quan hệ đồng minh, ổn định lâu dài với Thái Lan, Phi-líp-pin; làm sâu sắc thêm quan hệ đối tác với Xin-ga-po; phát triển các mối quan hệ chiến lược mới với In-đô-nê-xi-a, Ma-lai-xi-a và Việt Nam nhằm giải quyết các vấn đề khu vực (chống khủng bố, buôn bán ma tuý; ủng hộ các hoạt động trợ giúp nhân đạo). Mỹ tăng cường viện trợ, lôi kéo các nước trong khu vực tham gia các diễn tập quân sự, như cuộc diễn tập gìn giữ hoà bình "Người lính Ăng-co", CARAT, "Cope Tiger 2010", "Hổ mang vàng"...

6. Quan hệ Mỹ - Việt: vừa tăng cường hợp tác cùng có lợi, vừa kiềm chế bằng con bài "dân chủ, nhân quyền"

Mỹ đánh giá cao vai trò tích cực của Việt Nam trong cộng đồng quốc tế và ASEAN, tiếp tục đẩy mạnh quan hệ với Việt Nam theo hướng "sẽ phát triển quan hệ với Việt Nam sâu sắc hơn trên cơ sở cùng có lợi", đồng thời mong muốn hợp tác chặt chẽ khi Việt Nam đảm nhận Chủ tịch ASEAN năm 2010. Hai bên tiếp tục hợp tác, trao đổi về dự kiến một số hoạt động song phương với Mỹ của Thủ tướng Nguyễn Tấn Dũng nhân dịp dự Hội nghị cấp cao về an ninh hạt nhân tại Oa-sinh-تون tháng 4/2010; dự kiến các hoạt động tổ chức kỷ niệm 15 năm thiết lập quan hệ ngoại giao song phương, thúc đẩy tổ chức Hội nghị cấp cao ASEAN - Mỹ lần thứ 2 tại Hà Nội và xúc tiến khả năng Tổng thống Ô-ba-ma thăm chính thức Việt Nam nhân dịp này, Ngoại trưởng H.Clin-تون tham dự ARF và thăm Việt Nam vào tháng 7/2010.

Tuy nhiên, Mỹ vẫn để ngỏ khả năng tiếp tục sử dụng chiêu bài "dân chủ, nhân quyền, tôn giáo" để gây sức ép với Việt Nam. Trong các tiếp xúc với Bộ Ngoại giao Việt Nam, Đại sứ quán Mỹ gắn việc cải thiện tình hình dân chủ, nhân quyền của Việt Nam với các hoạt động lớn trong quan hệ hai nước trong năm 2010, tuy nhiên, với thái độ mềm mỏng hơn, không cản trở những nỗ lực thúc đẩy quan hệ chung Việt - Mỹ, để nghị Việt Nam có những bước đi hỗ trợ Bộ Ngoại giao Mỹ làm "giảm nhiệt" sức ép trong nội bộ Mỹ □

Tài liệu tham khảo:

1. Home.vnn.vn: Mỹ công bố chính sách đối với khu vực CATBD. Cập nhật ngày 13/1/2010.
2. Đất Việt: Mỹ giành ảnh hưởng ở CATBD. Cập nhật ngày 11/1/2010.
3. Báo mới.com: Tổng thống Áp-ga-ni-xtan gặp chỉ huy các lực lượng Mỹ và tộc trưởng Candaha. Cập nhật ngày 4/4/2010.
4. Doanhnhanhonline: Cách tiếp cận mới của Mỹ đối với ASEAN. Cập nhật ngày 23/8/2009.
5. Vovnews.vn: Chính sách đối ngoại của Mỹ đối với ASEAN và Việt Nam có gì mới? Cập nhật ngày 25/3/2010.